

10. Шлях моладзі. – 1935. – № 11(84).
11. Novaja Varta. – 1931. – № 1.
12. Novaja Varta. – 1932. – № 2.
13. Pilch A. Prasa studencka w Polsce 1918–1939. Kraków, 1990.
14. Traczk J. Prasa białoruska w II Rzeczypospolitej (1918–1939) // Studia polono-slavica-orientalia. Acta litteraria. – 1992. – Rocznik XIII. – S. 185–343.

ПРАЎРАДАВЫ ПЕРЫЯДЫЧНЫ ДРУК У БЕЛАРУСІ Ў НАШАНІЎСКІ ПЕРЫЯД (1906–1914 ГГ.)

М.М. Забаўскі

г. Мінск, БДПУ

У 1906–1914 гг. у Віленскай, Віцебскай, Гродзенскай, Магілёўскай і Мінскай губернях распаўсюджваліся дзесяткі газет і часопісаў розных ідэйна-палітычных накірункаў, якія выходзілі ў гарадах Беларусі, Вільні, Маскве, Санкт-Пецярбургу. Яны ўтрымліваюць каштоўныя звесткі пра нацыянальна-рэлігійнае і грамадска-палітычнае становішча заходніх губерняў, даюць магчымасць адчуць атмасферу эпохі.

Вылучым найбольш значныя, маінархічнага прадуродавага накірунку, выданні, якія аказвалі пэўны ўплыў на светапогляд насельніцтва, уяўлялі навуковую і палітычную цікавасць.

У першую чаргу гэта газета «Окраины России». Яе заснавальнікамі былі прадстаўнікі рускай арыстакратыі, прафесуры, грамадскіх дзеячаў, купцоў, публіцыстаў. У рэдакцыю газеты ўваходзілі Н.А. Звераў, В.Ф. Дзейтрык, М.М. Бародкін, А.М. Карнілоўскі, князь Шырынскі-Шахматаў, Б.М. Якунчыкаў і інш. Рэдактарам газеты з'яўляўся П.Р. Бывалькевіч – беларус па паходжанні, а выдаўцом – П.А. Кулакоўскі. Першы нумар выйшаў 6 сакавіка 1906 г. у Санкт-Пецярбурзе. “У гэты час, – адзначалі «Окраины России», – палякі ўжо падрыхтавалі праект сваёй аўтаноміі і ўзнікла пагроза адзінству імперыі. З гэтага дня і на працягу сямі гадоў (да 1912 г.) газета вяла раз'юшаную агітацыйно-скіраваную супраць палякаў, каталіцкага касцёла і супраць яўрэяў [1].

У час нацыянальных спрэчак у I Думе газета «Окраины России» абрушылася з нападкамі на прыхільнікаў ідэі палітычнага адлучэння Паўночна-заходняга краю. “... вынікі выбараў паказалі, што руская зацікаўленасць у краі была праігнаравана... Больш таго, як выбаршчыкі, так і дэпутаты Дзяржаўнай думы сцвярджаюць, што яны будуць дабівацца рэформ у накірунку максімальнай аўтаноміі. Некаторыя з іх больш не жадаюць нават чуць аб рэгіянальнай аўтаноміі і лакальным самакіраванні; у паветры – ідэя аб палітычнай аўтаноміі, часта можа чуць слова “сепаратызм”, – пісала «Окраины России».

Задачу аб'яднання “рускіх” людзей Заходняга краю ставіла перад сабою Паўночна-Заходняе рускае веча. У планы арганізацыі, створанай у снежні 1905 г. у Вільні, уваходзіла “абарона” інтарэсаў рускага насельніцтва ва ўсіх праявах

палітычнага і грамадскага жыцця. Органам саюза была газета “Белая Русь”. Выдавалася з 19 лютага па 20 чэрвеня 1906 г. у Вільні. Заснавальнікам і выдаўцом быў А.А. Даронаў, рэдактарамі – М.М. Дзмітрыеў, Дз.І. Даўгяла, А.А. Ляхвіцкі. Газета выступала за пануючае становішча ў Паўночна-заходнім краі “рускай” нацыі, да якой адносіла праваслаўных беларусаў, украінцаў, адмаўляючы іх нацыянальную і культурную самастойнасць [2].

Штодзённай грамадска-палітычнай газетай вялікадзяржаўна-шавіністычнага кірунку, пераемнікам газеты «Минская речь» (выходзіла з 3(16).1 да 2(15).11.1906; рэд. І. Арскі) стала «Минское слово». Выдавалася ў Мінску з 4(17).11.1906 да 15(28).6.1912. Рэдактары і выдаўцы Г.К. Шмід, Дз. Скрынчанка, І.Я. Паўловіч. Газета атрымлівала ўрадавыя субсідыі, мела падтрымку асабіста П.А. Сталыпіна. З нумара ў нумар друкавала матэрыялы, скіраваныя супраць раўнапраўя народаў Расіі, імкнулася дыскрэдытаваць беларусаў, беларускі друк, раіла выкрэсліць назвы Беларусь і беларусы. На старонках газеты «Минское слово» падвяргаліся сакрушальнай крытыцы беларускія пісьменнікі Я. Купала, Я. Колас, Ф. Багушэвіч, Цётка і інш., беларуская мова. Газета распальвала нацыянальную варожасць супраць польскага і яўрэйскага народаў. Аб’ектам пастаянных нападаў з’яўлялася газета “Наша ніва” [3, с. 76, 77].

Праграму «Минского слова» працягвала газета “Минское русское слово”. Выдавалася ў Мінску з 17(30).6.1912 да 28.2(13.3) 1913 г. Падтрымлівала ўрадавую нацыянальную і аграрную палітыку, адмаўляла нацыянальную і культурную самастойнасць беларускага народа [4]. У апошнім нумары перадала сваю праграму газеце «Северо-западная жизнь».

Штодзённая грамадска-палітычная газета вялікадзяржаўнага шавіністычнага кірунку выдавалася з 10(23).8.1911 да 5.(18).9.1915 спачатку ў Вільні, а з сакавіка 1913 г. у Мінску на рускай мове. Рэдактар-выдавец Л. Саланевіч. «Северо-западная жизнь» адмаўляла этнічную, нацыянальную і культурную самастойнасць беларускага народа, прызнавала толькі рэгіянальны асаблівасці краю [5]. Газета вяла барацьбу з беларускім нацыянальным рухам, абвінавачвала газету “Наша ніва”, беларускіх пісьменнікаў у сепаратызме і дзяржаўнай здрадзе

Спрабуючы згладзіць класавыя антаганізмы ў Беларусі, С. Кавалюк і Л. Саланевіч выступалі за аб’яднанне ўсяго “рускага” (беларускага) праваслаўнага насельніцтва краю з рускімі памешчыкамі на платформе велікарускага нацыяналізму для барацьбы супраць “польскага засілля”. “У беларускага селяніна, – адзначала папярэдніца «Северо-западной жизни» газета «Белорусская жизнь», – няма класавай варожасці (да рускіх памешчыкаў – М.З.) і натуральна, што з яго боку не будзе перашкод для такога аб’яднання”. Праўрадавы друк імкнуўся ачарніць беларускіх сялян, наказаць іх няздольнымі да самастойнай палітычнай і культурнай дзейнасці. У «Северо-западной жизни» адзначалася, што просты народ краю занадта маласвядомы, каб выступаць самастойна. “Стаць на чале народных мас, – пісала газета, – прамы абавязак мясцовага рускага дваранства” [6].

Грамадска-палітычным і сельскагаспадарчым часопісам, разлічаным, у першую чаргу, на заможнае праваслаўнае беларускае сялянства, з'яўляўся часопіс «Крестьянин». Ён выдаваўся штотыднёва ў Вільні з 1906 па 1915 г. Заснавальнікам і выдаўцом быў С. Кавалюк. У выданні часопіса ўдзельнічалі П. Каранкевіч, Л. Саланевіч, А. Уруцэвіч. «Крестьянин» заклікаў умацоўваць асновы самадзяржаўя, працаваць “у рэчышчы рускіх начаткаў у краі” падтрымліваў сталыпінскую аграрную рэформу. Рэдакцыя часопіса тлумачыла што галоўная мэта таварыства «Крестьянин» і аднайменнага часопіса “... дабіцца такіх умоў, пры якіх “беларускаму селяніну” аблягчалася б магчымасці пашырыць межы сваёй зямельнай дробнай уласнасці, а польскі элемент не меў б магчымасці ўтрымаць буйную зямельную ўласнасць у сваіх руках”. Адным з недахопаў урадавага ўказа ад 9 лістапада 1906 г. «Крестьянин» лічыў утрыманне асноўнай часткі зямлі памешчыкамі-палякамі, таму яно прапаноўвала ўстанавіць норму на памешчыцкую зямлю ў 300–400 дзесяцін, а астатнюю прадаць сялянам [7].

Часопіс «Крестьянин» з настойлівай паслядоўнасцю друкаваў матэрыялы супраць газеты “Наша ніва” і беларускай літаратуры ўвогуле, змяшчаў творы мясцовых аўтараў, урыўкі з твораў М. Някрасава, Л. Талстога. Таксама як і газет «Северо-западная жизнь» атрымліваў урадавую субсідыю.

Дзейнасць «Белорусского общества», таварыства «Крестьянин» і аднайменнага часопіса была накіравана на актывізацыю работы крайне правых у нацыянальным руху. Так, на з'ездзе “народных прадстаўнікоў Паўночна-заходняга краю” ў жніўні 1908 г. у Вільні было прынята рашэнне падтрымліваць урадавы нацыянальны курс і садзейнічаць аб'яднанню “рускіх” сельскіх дзеячаў для культурнай “працы ў духу рускіх пачаткаў у краі”. Па прыкладзе сталічных “патрыётаў” у Вільні ў лютым 1912 г. мясцовыя «истинно русские» стварылі “Рускі нацыянальны саюз” з мэтай “... аб'яднаць мясцовае рускае іасельніцтва ў імкненні зберагчы нацыянальныя набыткі Расіі ў краі: веру, мову і народнасць умацаваць духоўную і культурную сувязь з карэннай Расіяй.

Самай буйной з манархічных партый быў “Саюз рускага народа”, створаны ў лістападзе 1905 г. у Пецярбурзе. Галоўны савет саюза выдаваў афіцыйны друкаваны орган – газету «Русское знамя». Існаваў і правінцыяльны манархічны друк: газеты – «Русский народ» (Яраслаўль), «За царя и родину» (Адэса), «Сусанн» (Краснаярск), часопіс «Мирный труд» (Харкаў), «Новое время» (Санкт-Пецярбург) і інш.

З 1841 па 1915 г. у Вільні выдавалася палітычная і літаратурная газета «Виленский вестник». У пачатку XX ст., калі рэдактарам быў П. Р. Бывалькевіч, газета з'яўлялася афіцыйным органам урадавай адміністрацыі. Апошні ў 1904 г. заснаваў у Мінску і газету «Белорусский вестник», вялікадзяржаўнага шавіністычнага кірунку [9]. Яна з'яўлялася рупарам русіфікаваных пластоў беларускага заможнага сялянства. Паводле кіраўнікоў газеты “самадзяржаўе – адзіна магчымы дзяржаўны лад у Расіі, дзе няма нацыянальнасцей, а ёсць толькі рускія грамадзяне, або ворагі Расіі”. Грамадскасць не падтрымлівала курс газеты [11]

Рэдакцыя вымушана была лавіраваць, друкаваць і прагрэсіўных аўтараў, погляды якіх не заўсёды падзяляла. Урэшце выдаўцы спынілі выданне газеты.

З 17(30).6.1912 да 12(05).1.1915 у Вільні аднавіла дзейнасць штоднёвая грамадска-палітычная газета праваакцыябрысцкага кірунку «Белорусский вестник». Орган «Беларускага таварыства» (рэдактар П. В. Каранкевіч) стаў рупарам беларускай буржуазіі і правінцыяльнага чыноўніцтва. Газета выступала супраць беларускага перыядычнага друку і кнігавыдання, сцвярджала, што беларуская мова спынілася ў сваім развіцці на фальклорна-этнаграфічным узроўні [10].

Такім чынам, ролю арганізатараў урадавых, манархічных сіл у Віленскай, Віцебскай, Гродзенскай, Магілёўскай і Мінскай губернях у нашаніўска перыяд узялі на сябе газеты «Окраины России», «Минское слово», «Северо-западная жизнь», «Виленский вестник», часопіс «Крестьянин» і інш. Асабліва іх дзейнасць актывізавалася ў час выбарчых кампаній у Дзяржаўную думу. Акрамя таго, указаныя выданні пільна сачылі за дзейнасцю «сваіх» дэпутатаў ад Беларусі ў самой Думе і часта цытавалі іх выступленні. Для таго, каб прыцягнуць на свой бок беларускае праваслаўнае сялянства і зрабіць яго надзейнай апорай, рэдакцыі газет патрабавалі ад урада паляпшэння іх эканамічнага становішча часткова за кошт польскіх землеўладальнікаў, перадачы малазямельным на выгадных умовах часткі дзяржаўных зямель, а таксама аслаблення палітычнага ўплыву яўрэйскай буржуазіі [3, с. 149].

Літаратура

1. Окраины России. – 1912. – 22–29 дек.
2. Конан У. М. «Белая Русь». Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Мн., 1993. Т. 1.
3. Забаўскі М. М. Расійская Дзяржаўная дума ў грамадска-палітычным жыцці Беларусі (1906–1917 гг.). Мн., 2000.
4. Конан У. М. «Минское русское слово» / Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Мн., 1999. Т. 5.
5. Конан У. М. «Северо-западная жизнь». / Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Мн., 2001. Т. 6. Кн. 1.
6. Северо-западная жизнь. – 1911. – 28 окт.
7. Крестьянин. – 1906. – № 24.
8. Северо-западная жизнь. – 1912. – 11 марта.
9. Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Мн., 1994. Т. 2. С. 142.
10. Конан У. М. «Белорусский вестник» / Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Мн., 1994. Т. 2. С. 6–7.